

DEBRECZEN VÁROS MÉNESE, GULYÁJA A XVIII. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN.

Irta : ZOLTAI LAJOS.

»Equi equatiales Communitatis
exstabant 4-a Januarii 1749 No 58:
Armentum Communitatis a
decennio comparatum et auctum
constabat 3-a Jan. anni labentis
1750 ex pecoribus in toto No 874«.

E sorok Debreczen város pénzügyi és gazdasági állapota leírásában található, amelyet a városi hatóság 1750-ben a szepesi kamarához terjesztett fel.¹⁾ Fontos adat arról, hogy az 1828-dik esztendőben spanyol fajú lovakból újonnan alakított, 1885-től fogva Nonius-vérrel felfrissített híres törzsménesünk nem áll egyedül Debreczen gazdaságtörténetének lapjain. Valamint gulyát is közpénzen nem 1885 óta tart először a város közönsége. Csakhogy a régi ménes és a mostani ménes, a régi gulya és a mostani gulya között hiába keresnénk a leszármazási kapcsolatot. Különböző korszakoknak nem egymásból fejlődött eredményei ezek. Egymástól távol eső nemzedékeknek elszigetelten álló vállalkozásai, melyeket nem ugyanazon célból kezdettek. Más volt a rendeltetése a XVIII. század első felében tartott ménesnek, gulyának; ismét más a mostaniaknak. Részint a közjövedelemnek gyarapítása, részint a házilag kezelt gazdálkodás szükségletének kielégítése, ami szépapáinkat 150—180 esztendővel ezelőtt ménes-gulya felállítására készítette, ma másod-, harmadrendű feladat. Azt pedig eszökbe sem vették, hogy a polgárság jószágai számára ily módon neveljenek jó apaállatokat s ez által az állattenyésztés faji jellegét ilyen vagy olyan irányban fentartsák, akár a degenerálódásra hajlandó régi anyagba keresztvezéssel friss vért ömlesztzenek. Semmi nyoma ilyen törekvésnek. E miatt Debreczen város legrégebbi ménese és gulyája, melynek léte-

¹⁾ Teljes czíme az értékes leírásnak : Status proventuum et erogationum Liberae ac Regiae Civitatis Debreczinensis secundum puncta idealia ab S. Regio Camerali Administratione Scepusiensi die 6-ta 9-bris anni currentis 1750 denuo emanata et praescripta optima fide et sincere elaboratus modo et ordine sequentibus. (Vár. Közlár: Régi számadókönyvek csomójában.)

zéséről tudomásunk van, e hajdan kiválóan állattenyésztő vidék gazdasági életére az irányító befolyásnak még a lehetőségét is elveszítette. Ha mégis körülményesebben foglalkozunk ezekkel, tesszük azért, mert historiájokban visszatükröződik ama régi kor általános állattenyésztésének képe, a kezdetleges állapot, amelyben a baromtenyésztés, ez ősfoglalkozás is élt III. Károly idejében Debreczen vidékén. Ennél nagyobb gazdaságtörténelmi jelentőséget nem kívánunk tulajdonítani e szerény leírás keretében ismertett régi ménesünknek és gulyáinknak.

I. A ménesről.

A város magánménésére vonatkozó adatok 1727-től fogva tüntetnek fel az egykorú városgazdai és oeconomicus perceptori számadásokban. Eleintén aligha tartottak külön ménest; hanem a gazdák egymásik ménésébe hajtották be a város heverő lovait. Ezt abból következtetjük, hogy 1727—1730 között a város lovaitól „földbért“ fizetnek a „ménes pásztornak“; 1733-ban „a város lovaira repartitáltatott kútbér“ is előfordul, amelynek csak úgy volt helye, ha a város lovait mások lovaival közös kútból itatgatták. Először csak 1733-ban használják „a város ménespásztora“ kifejezést s ez a későbbi években mindegyre gyakoribbá válik, amint a szükség állandó alkalmazottá teszi a külön ménespásztort. 1734-ben a város ménese számára kutat ásatnak. A napszámosok egész 4 magyar frtot kapnak.

Mi módon alakult az első ménes, biztosan meg nem mondhatjuk. Valószínű, hogy az innen-onnan összeverődött bitang lovak és a magvaszakadás következtében a városra szállott lovak alkották a ménes magyát. Azután is ezen az úton és ellés által szaporodott a tökelovak száma. Olykor pedig a város szekeres lovai közül kiselejtezeteket is kőzécsapták a ménesnek.

A természetes szaporodás azonban meglepően silány. Míg a város mostani ménésében 80—90%, addig a tárgyalt korszakban 20—40% között váltakozik. E kedvezőtlen eredménynek legfőbb okát talán jól sejtjük a szabad fedezetetésben. Ez eljárásnál egyfelől a ménnek sok ereje fecsérlődik el, másfelől a kanczák fogamzóképesége problematikusná válik. Helytelen szokás volt az is, hogy a különböző nemeket és évfajátokat nem különítették el. Csödöröket, kanczákat, herélteket, öregeket, harmadfüveket és most bélyogozottakat együtt őriztették, csak egy ménespásztora lévén a nemes városnak.

A ménesállomány megoszlására nézve némi tájékozást nyerhetünk az 1736. évi kimutatásból.

Volt ekkor a ménesben

	év elején	év végén
öreg és negyedfü kanczaló	37	34
öreg és negyedfü herélt	15	10
harmadfü csödör és kanczacsikó	7	6
bélyogozott csikó	10	8
öreg és ifjabb csödör	4	5
bitang herélt és kanczaló	8	4
kimustrált kocsibeli ló	1	—
bélyogozatlan csikó	—	10
Összesen	82	77

Az 1738. év elején készült kimutatás szerint 33 öreg, fias és meddő kanczára két csödör jut. Ugyanekkor van még a ménesben 10 harmadfü kancza és herélt, kilencz vegyes bitangló meg „két paripája“ a városnak.

Az 1736. évi urbarium (Status proventuum et erogationum)¹⁾ azzal indokolja meg a ménes fenntartását, hogy a város vonó lovai onnan kerülnek ki; néha becsáron el is adnak belőle. Azonban ezt a czélt sem érték el egészen. Amennyi lovat a város kocsijába, szekérébe befogtak a ménesből, ugyanazon idő alatt jóval többet kellett vásárolniok. A város jóakaróinak való ajándéokra pedig — úgy látjuk — egyáltalában nem tartották alkalmatosnak saját ménesbeli anyagiokat. A discretioban és honorariumban adott lovakat, valamint azokat is, amelyekkel 1742-ben a város lovasított insurgenseit fölszerelték, kivétel nélkül pénzen szerezték. 1736—1751 között a ménesből a város kocsijába, kis szekérébe, serfözöházi malmához, pusztakerülői és sörései számára tudunkkal mindössze 18 lovat használtak fel, ellenben körülbelől annyi idő alatt (1732—1751) 132 lovat vettek helybeli és vidéki lótenyésztőktől, összesen 5746 magyar frton, amiből egy lóra átlagosan 43·5 magyar frt vételár esik. Tömegesen kétszer vásároltak lovakat. 1742-ben gr. Pálffy Miklós országbíró kívánságára 25 lovat szereztek 900 rh. frton (1080 m. frt); de — nem tudjuk miért? — ezeket még abban az évben ismét eladták 1011 m. frton. 1747-ben pedig 3518 frton vásárolt 80 lovat ajándékoztak a királynőnek kegyelmességeért, hogy a várost a régi szokásban meghagyván, katonai beszállásolás tekintetében különválasztotta Biharvármegyétől.

Nagyobbacska jövedelmet látott a házi pénztár a számfeletti és kiselejtezett lovak eladásából, bár néha éveken keresztül egy darabot

¹⁾ Városi köztár. Régi számadó könyvek csomójában.

se adtak el, amit pedig eladtak, igen alacsony áron kelt el. Különböző évekből (1733—1750) összesen 61 városi lónak eladása van feljegyezve; csak 43 lónak árát ismerjük; ezek között is 17 olyan, amelyet a város insurgensei az örökösödési háborúban elnyűttek s tulajdonképpen a ménesbeliek közé nem számíthatók. A 43 lóért 872 m. frtot kaptak, átlagosan csekély 20 frtot. Ez bizonyítja, milyen gyenge minőségűek voltak akkor a nemes város ménesbeli lovai.

E szembeszökő értéktelenséget a helytelen tenyésztési rendszeren kívül a nomádszerű gondozás is előmozdította. Ez állatok kora tavasztól késő, hideg őszig a szabad ég alatt éltek. Irás nem hagyta emlékezethen, hogy télire fedél alá hajtották volna ménesöket. Mégis valószínűnek véljük, hogy a régi számadásokban néhányszor említett „akol“, amely valami kezdetleges majorféle telep volt Fegyverneken, Ondódpusztán egy részén, ahol a gulyát teleltetni szokták rendszeresen, egyúttal a ménes számára is menhelyet adott a téli zord időjárás ellen. Más majorsági épületei, a város belterületén lévő istálló- és gabonásháztól, valamint az utczaházaktól eltekintve, nem voltak a városnak. Az 1736. évi urbárium is mondja: „Alodia Civitatis aut aedificia ejusmodi nulla habentur“. Ugyanezt olvassuk az 1750. évi urbáriumban.

A csikók teljesen vadon nőttek fel. Míg a negyedfűkört el nem érték, kötőféket csak a bélyogozás napján éreztek magokon. A szilaj, vad csikók összefogdosásához, megkötözéséhez városgazda uraimék a város kenyerén és jó borralaló mellett külön lovas legényeket alkalmaztak. Például 1736-ban 16 font hús, 2 cipó és nyolcz itcze bor fogyott el. 1750-ben a gulyabeli borjuk és ménesbeli csikók bélyogozásakor a pásztorok és fogdosó emberek 2 cseber bornál többet ittanak meg. De hát veszedelmes munka is volt az. Emberben, állatban könnyen kár eshetett.

Olykor a vad csikók tanítása költségeivel is találkozunk a régi számadásokban. 1737-ben Gyapjas István bojtár két csikó tanításáért 2 frt 40 drt kapott.

A méneses lovak élelmezését csaknem egészen az isteni gondviselés kegyelmére bízták. Télen talán nem vonták meg tőlök a szénát, hiszen a város határának különböző részein hatalmas szénakazlái nyújtózkodtak a városnak. De már az annonariusok, a gabonásház gondnokainak mindig igen részletes számadásaiból sehol nem látjuk, hogy a ménes abrakot is kapott volna; nem kaptak a fias kauczák és más erőtelens lovak se.

A silány táplálkozástól is elcsigázott jószág nem esoda ha fogékonyvá lett a mocsaras legelőkön könnyen fejlődő állati betegségek iránt, amelyeket állategészségügyi óvrendszabályok nem korlátoztak;

csak kuruzsló kovácsok próbálgattak orvosolgatni.¹⁾ A nyavalyák minden esztendőben tíz, húsz, olykor harmincz százalékát is elpusztították a ménesnek. 1736-tól 1750-ig 190 db ló „esett ki döggel“ a ménesből. Legroszabb esztendő 1740, amikor 65-ből 24, és 1746, 1747, amikor 86, illetőleg 89-ből 20—20 ló hullott el. Mintha csak a bőrével fizetett volna a ménes. Pedig a lóbőrnek se volt jó ára. Darabonként 50 dénártól 1 frtig kelt. Végül majd látni fogjuk, hogy a ménesre több volt a költség, mint a belőle jött haszon.

Ilyen körülmények között a ménes felosztását határozta el a város. Az erre vonatkozó határozatot nem találtuk meg. Sejtjük, hogy a szepesi kamara is beleavatkozott a dologba. A kamara e korban évről évre több kifogást emelt a város gazdálkodása ellen és új meg új parancsokat küldött az eladósodott házipénztár bajainak orvoslására. Egyéb okok mellett ekkor tiltotta meg azt is, hogy a városi pénztárból fizetessenek a ref. egyház papjai és a kollegium tanárai. Holott ez kétszáz éves háborítatlan gyakorlat volt. 1751. tavaszán tehát eladták az egész ménest, egy nyomorék vén ló kivételével, 49 lovat és 9 csikót, 3 csikót egy pár lóban tudván, egy párt ráadással, párját 30 m. frt 60 denáron. A ménes ára összesen 810 m. frt. volt.

Csekély töke; amely már semmi hasznot nem hozott. A város saját bevallása szerint (1750. évi urbarium) lovakból, még inkább az elhullottaknak bőréből befolyt 1747-ben 12 rht. 14¹/₂ kr.

1748-ban 12 » 36¹/₂ »

1749-ben 14 » 39 »

együtt 39 rhfr. 30 kr. Ennek egy évi átlaga

13 frt. 10 kr.

Érthető, ha felesleges intézménynek tartotta az ilyen ménest az atyáskodó szepesi kamara.

E század 70-es éveiben új ménest alakított a város. Domokos Lajos főbíró 1777. május 9-én a senatus és communitás gyűlésén indítványozta, hogy a ménes létszámát hatvanra emeljék s jó fajtájú kanczákat vásároljanak a pesti szentmártonnapi vagy a győri vásáron. 1778-ban pedig, miután már az elébb meglévő két pásztorhoz harmadikat is fogadták, a ménes kettéválasztását és két új ménnek szerzését is elhatározták. A ménesek felügyeletére pedig ménes mestert tartottak.²⁾

¹⁾ 1736. Bereczki Mihálynak beteg lovak orvoslásátul 1 fr. 36 d.

1737. Varga Jankó lóorvossal két fekélyes lovat orvosoltattak 68 d.

1738. A német kovácsnak, ki a város lovain eret vágott, 1 fr. 8 d.

1747. Város lovai orvoslásáért a kovácsnak 2 rh fr.

²⁾ Prot. politico-oeconomicum 1776—1782.

Ez új és a később szervezett ma is meglévő ménes történetét további kutatások alapján más alkalommal írhatjuk meg.

II. A gulyáról.

A ménessel egyidőben két gulyája is volt Debrecen városának. Egyik söre-; másik vegyesgulya. Az ökröket soványan szedték össze, s mikor a füves legelőkön, bőven termett szénán meghíztak, vagy egy tömegben adták el tőszéreknek, vagy levágatván a város mészárszékeiben mérették el. Az üzlet rendszeren nyereséggel zárult. Különösen nagy és sikeres forgalmat csináltak 1745-ben. Ötszázharminczkilencz söre marhából 430-at vágtak le. Döggel csak 2 ökör vezett el. A következő évre megmaradt 107 db. Kiadás volt 10342 rhfr. 39 kr, a bevétel 11296 frt. 49 kr. Így a nyereségek 954 fr. 10 kr.

Bővebben szólunk a vegyes gulyáról, amely először az 1737. évi számadásban jelenik meg. Az első állomány 26 darab. Ebből öttel az 1736. esztendőbeli városgazdák számoltak be, valószínűleg mint bitang jószágokkal. Huszonegy db. aprólékos marhát pedig N. Kis Gáspár senátor és más becsületes emberektől a piacon és gulyán pénzen szereztek. 1740-ben a nagy pestisben elhalt emberekről maradt 59 darab marha 82-re emelte a gulya létszámát. Caducitásból két ízben később is gyarapodott a gulya, még inkább pedig ellések és vásárlások által. Így 1741-ben 225, 1742-ben 13 dbot szereztek ismeretlen helyről és ismeretlen áron. 1747-ben gróf Bánffy Dénes szentmiklósi gulyáját, 200 dbot vették meg 2733 m. frt. 84 dron. 1750-ben ismét 12 dbot vásároltak. Ugyanekkor 34-et Martonosi Zsigmond marháiból apprehendáltak.

A természetes szaporodás százalékát csak a teljes létszámhoz arányosítva tudjuk megállapítani, miután a gulya évjáratok szerint soha nincs számbavéve. A szaporodás itt is, miként a ménesnél, felette silány. Mikor legjobb, akkor se megy túl 30%-on. Átlag 20% körül mozog. Bitang marha ritkán és kevés számmal került a gulyába, nem úgy mint a ménesnél.

A gulyát is nem a köztenyésztés fejlesztése végett tartották. Fajnemesítő hatását ennek sem vehetjük észre. Az előljárátság megelégedett azzal, ha évente minél több számfeletti jószágot küldhetett vásárra és ha saját marhája husával láthatta el a Hortobágyon átvonuló militiát, a határjáró deputációkat és a künn dolgozó praebendás napszamosokat.

Eladásoknál a következő árakat kapták városgazda uraimék.

1742-ben tulkok párjáért	...	54 m. fr.	48 d.
1742-ben meddő tehenek darabjáért	...	20 »	» 40 »
1743-ban »	»	24 »	» 28 »
1746-ban vén tehenek	»	14 »	» 24 »
1747-ben marhák darabjáért	...	19 »	» 13 »
1747-ben öreg ökör	»	43 »	» 20 »
1748-ban tulkok párjáért	...	65 »	» 28 »
1749-ben meddő tehenek párjáért	...	30 »	» — »
1750-ben tulkok párjáért	...	55 »	» 08 »
1751-ben selejtes marhák párjáért	...	24 »	» — »

Ha szép tehenekkel akart kedveskedni a tanács jóakaró urainak, rendszeren pénzen szerezte meg az ajándéknak való barmokat. Csak 1751-ben ment a gulyából discretióban egy bikával együtt 12 tehen.

Állati betegségek, marhavész, kábulás s olykor a farkas is csaknem minden esztendőben sokat felemésztettek a gulyából. 1737-től 1753-ig 654 db. jószág esett ki ily módon. 1747-ben a létszámnak több mint egy negyede, 1750-ben csaknem egy harmada döggel hullott el. Ellenben 15 év alatt 365 dbot adtak el és 57 dbot vágtak le. A kor megjavult közbiztonságát dicséri, hogy tolvajok a legritkább esetben szakítottak ki egy két marhát.

A házi pénztár haszna mindazonáltal jóval nagyobb a gulyából, mint a különben is kisebb ménesből.

Az 1750. évi urbarium szerint eladott marhák és elhullottak bőre után volt a bevétel:

1747-ben	...	fr. rh. 931 kr.	25 ¹ / ₂
1748-ban	...	» » 856 »	8
1749-ben	...	» » 338 »	59
		Összesen fr. 2126 kr.	32 ¹ / ₂

Évi átlag 708 fr. 47¹/₂ kr.

A szepesi kamara ezt is keveselhette. Mert 1753 őszén, amikor nagy szárazság volt, a közönség a gulyát „úgy a mint vagyon, circiter 260, csak 250-nél kevesebb ne legyen“ 3000 vonás frton (2550 rh. frt. 3060 m. fr.) eladta a helybeli mészáros czéhnek. Az Elepen három kazal szalmát is engedett hozzá. A vételár felét új esztendőben, felét jövő évi Szentgyörgy napkor kellett fizetni.¹⁾ E év közben elhullott 26 db. Ezzel feloszlott a város gulyája is.

1) Prot. Relationum 1742—1755: 548 l.

A ménes-gulya történetéhez tartozik, a mibe került a fenntartásuk.

A közvetlen felügyeletet a városgazdák gyakorolták. Ők fizették a pásztorokat és számoltak a ménes-gulya körül felmerült bevételekről-kiadásokról. 1750 táján pár évig ménes-gulya inspektorok is szerepelnek, anélkül, hogy ezek állását rendszeresítették volna a városi szervezetben.

A ménest és gulyát egy-egy pásztor őrizte, nem átalányért, hanem darab szám szerint fizetett bérért. A csikós 1731-ben egy számos (nagy) lóért 34, a gulyás 1752-ben egy számos marháért 14 dénárt kapott. Conventióban bizonyos élelmi szerekre, sajtra, kenyérre, kására, sóra, ezen felül fára, bockorra, szürre is járt nekik néhány forintocska. Hús dolgában sosem szorultak meg. Mindig került „elesett jószág“ a bográcsba.

Rendes kiadások közé tartoztak a bélyogozás, kiválasztás vagy szaggatás, csikótanítás, orvoslás költségei. Néha telelő földet a város széles nagy határán kívül voltak kénytelenek váltani a gulya számára. Így történt 1747-ben, amikor a püspök-ladányiaktól 10 frt 23 krert, és 1751-ben, amikor egyekiektől, dorogmaiaktól 10 rh. frtért béreltek téli legelőt. Rendkívül való módon terhelték a közpénztárt az olyan esetek is, ha mikor az erőtelen marhákat az akolhoz hajtották s ezeket külön felfogadott emberrel őriztették, szénával javították. 1750-ben 15 m. frtot fizettek az őrizőnek és 1 frtra becsülték felétetett szénáját a városnak.

A ménesre, gulyára fordított rendes kiadások az utolsó években így alakultak:

	ménésre	gulyára
	rh. frt. kr.	rh. frt. kr.
1743	30.60	70.30
1744	38.16	78.21 ^{1/2}
1745	26.28	39.32 ^{1/2}
1746	15.18	48.28
1747	34.53	144.27
1748	—.—	96.35 ¹⁾
1749	36.20	61.—
1750	26.54	68.21
1751	34.35	53.08
1752		

Meg kell jegyeznünk, hogy a pásztorok gyakran csak a következő esztendőben kapták meg előző évi conventiójoknak egy részét.

Helyén való, hogy a város hintós és igás loviról, jármos ökreiről is ejtsünk néhány szót. A városnak 1736-ban négy kocsibeli lova volt.

1) A ménes költségével együtt.

1742-től 1747-ig öt pej lovat tartottak, mellettök egy kocsist évi 30 m frt. készpénz, 4 fr. 50 d. csizmapénz, 2 fr. 50 d. szalonnapénz fizetés és némi gabonabeli konvenció mellett. 1742-ben Bideskúti Zsigmondtól vettek két pejlovát 100, Szatmári György cigánytól egy pejt 50 m. frton. Úgy látszik, ekkor kezdték alkalmazni Debreczennek ma is nevezetes specialitását, az *ötös fogatot* 1748 után már hat lova, egy kocsija¹⁾ és egy kis szekere (homokfutója) van a városnak. Egy lónak egy hónapra 1 köből árpa dukált.

A csapszékeknél való szolgálatra hat ökröt használtak. Ezeken kívül a város utczáinak az egész korszakon keresztül széna és fahordásra, fuvarozásra 36 szekérhez 72 igás lova és annyi jármosökre volt. Csakhogy mindezeket az utcák kezelése alatt állott *utczaszerből* tartották fenn.

A régi és a mostani viszonyok összehasonlíthatása végett érdekesnek tartjuk, hogy Debreczen város törzsméneséről és törzsgulyájáról ide igtassuk az alábbi adatokat, amelyeket a város házi pénztárának 1903. évi zárószámadásából vettünk ki:

A törzsménesben volt 1903 decz. 31-én:

	kancza	mén	herélt	összesen
öreg	45	32	28	= 105
4-ed fü	20	8	—	= 28
3-ad fü	15	20	—	= 35
1902. évi	22	15	—	= 37
választott 1903 ellés	16	21	—	= 37
	118	96	28	= 242

Értékek 126350 koronára van becsülve. Egyé átlag 571 korona. De 7000 koronát is ajánlottak már a városnak egy pár herélt kocsi-lováért. A ménesből való bevétel a polgárság ménesei közé adott városi ménék fenntartása megtérülése czimén felvett 13954 koronán felül legnagyobb részben eladott számfelettiék és kiselejtezetek árából 16779 kor. A ménésre tett kiadás 32313 kor. Ebből zabra 12500, személyzet fizetésére 10474 kor. esik.

A törzsgulyában volt ugyanakkor:

	tehén és üsző	bika	tinó	összesen
öreg	43	14	18	= 75
4-ed fü	10	3	—	= 13
3-ad fü	13	6	6	= 25
1903. évi ellés	18	21	—	= 39
	84	44	24	= 152

1) 1749-ben Budán a n. város számára egyfedeles kocsit és két postakocsit csináltattak 210 rh. frtéért.

A törzsgulya értéke 42750 korona. Egy darabra esik átlag 281 kor. Tenyészállatok eladásából befolyt 6843 kor. Tenyészállatvételre, személyzet fizetésére és korodai költségre kiment 4017 kor.

A ménes tehát pénzügyileg ma sem fizeti ki magát. De nem is ez a költséges fenntartás végcélja. Hanem a város összes loállományának javítása. Hogy e czélt jól szolgálja-e a ménes? — a felett megoszlik a szakemberek véleménye.

Függelékül a régi ménes és gulya esztendőnként való létszámát feltüntető kimutatást is összeállítottuk, amint következik:

I. A város ménesének létszáma.

Eszendő	Létszám az év elején			Évközi szaporodás				Egész évi létszám	Kimenetel				Létszám az év végén
	városé	bitang	összesen	ellésből	caducitásból	vásárlásból	bitangul vagy másként jött		eladás	kimustrálás, beosztás	appropriálás	dóggelkiesett	
1736	74	8	82	8	—	—	6	96	4	3	—	8	77
1737	71	6	77	8	—	2	12	99	19	1	2	13	64
1738	55	9	64	10	—	—	4	78	2	—	2	9	65
1739	?	?	65	2	2	—	7	76	2	3	—	7	65
1740	55	10	65	?	?	?	?	83	—	—	—	24	59
1741	48	11	59	8	?	?	?	78	5	—	3	3	67
1742	56	11	67	10	—	—	5	82	2	—	—	9	71
1743	?	?	71	15	—	—	—	86	—	2	—	11	73
1744	?	?	73	14	?	?	?	110	—	—	4	13	93
1745	?	?	88 ¹⁾	16	—	—	10	114	11	—	—	17	86
1746	?	?	86	14	—	—	1	101	—	1	1	20	79
1747	?	?	79	?	?	?	?	?	—	—	—	9	89
1748	73	16	89	14	—	—	—	?	—	—	1	20	78
1749	58	20	78	?	—	—	—	?	—	3	1	14	72
1750	57	15	72	12	—	—	2	86	—	5	—	13	68
1751	?	?	50 ²⁾	9	—	—	—	59	58	—	—	—	1

1) 2) A városgazdai számadások ennyit irnak. A különbség oka nem tűnik ki.

II. A város gulyájának létszáma.

Eszendő	Létszám az év elején	Évközi szaporodás				Egész évi létszám	Évközi kimenetel				Létszám az év végén
		ellésből	caducelásból	vételtől.	bitangul jött		eladás	kimustróflak, elajándékozta	dóggal kiesett, farkas megehető	levágtak	
1737	5	—	—	21	—	26	2	—	1	—	23
1738	23	—	—	—	—	26	—	—	—	—	26
1739	23	3	—	—	—	26	—	—	3	—	23
1740	23	—	59	—	—	82	—	—	15	4	63
1741	66	68	—	225	5	364	24	—	3	1	336
1742	333	71	—	13	2	422	51	—	45	3	323
1743	323	98	—	—	2	423	8	—	24	7	384
1744	384	80	—	—	6	470	53	—	63	7	347
1745	347	82	—	—	—	429	—	—	53	5	371
1746	371	59	—	—	—	430	12	—	57	—	361
1747	358	61	—	200	—	619	49	13	93	1	463
1748	463	24	—	—	—	487	24	—	72	7	384
1749	384	69	7	—	1	461	32	—	33	22	374
1750	374	56	39	46	—	515	77	—	102	—	334
1751	334	46	—	—	—	380	33	13	32	—	302
1752	302	51	—	—	—	353	?	—	32	?	307
1753	307	—	?	—	—	?	266	—	26	—	